

H. NURMATOW, N. NARHOJAÝEW

SAZ

**Umumy orta bilim berýän mekdepleriň
2-nji synpy üçin derslik**

Gaytadan işlenen 12-nji neşir

Özbekistan Respublikasynyň Halk bilimi ministrligi
tarapyndan neşire hödürlendi

Gafur Gulam adyndaky neşirýat-çaphana döredijilik öýi
Daşkent – 2018

UO•K 372.878(075)

KBK 74.266.7

N 94

S y n ý a z a n l a r :

Gülçehra Ualiýewa – Nyzamy adyndaky DDPU ýanyndaky DŞHTIGTHKI “Amaly ylymlar we mekdepeden daşary tälim metodikasy” kafedrasynyň uly mugallymy;

Rano Hudaýarowa – Daşkent şäheriniň Sergeli tümenindäki 272-nji mekdebiniň saz medeniýeti mugallymy.

U. Mirzahmedowa – Daşkent welaýatynyň Bostanlyk tümenindäki 2-nji mekdebiniň saz medeniýeti mugallymy.

**Respublikanyň ýörite kitap gaznasynyň
serişdeleriniň hasabyndan çap edildi.**

Hurmatow H, Narhojaýew N.

SAZ: 2-nji synp üçin derslik/ H.Nurmatow, N.Narhojaýew. - Gaýtadan işlenen 12-nji neşir. – Daşkent Gafur Gulam adyndaky neşirýat-çaphana döredijilik öýi, 2018. – 72 s.

1.1,2. I.Nurmatow H.

UO•K 372.878(075)

KBK 74.266.7

© H.Nurmatow, N.Narhojaýew

© Gafur Gulam adyndaky neşirýat-
çaphana döredijilik öýi, 2018

ISBN 978-9943-5290-8-3

WATANYMYZY WASP EDÝÄRIS

ÖZBEGISTAN RESPUBLIKASYNYŇ DÖWLET SENASY

(Özbek dilinde)

Sözleri *A. Aripowyňky*

Sazy *Mutal (Mutawakkil) Burhanowyňky*

Serquyosh, hur o'lkam, elga baxt, najot,
Sen o'zing do'stlarga yo'ldosh, mehribon!
Yashnagay to abad ilm-u fan, ijod,
Shuhrating porlasin toki bor jahon!

G a ý t a l a m a:

Oltin bu vodiylar — jon O'zbekiston,
Ajdodlar mardona ruhi senga yor!
Ulug' xalq qudrati jo'sh urgan zamon,
Olamni mahliyo aylagan diyor!

Bag'ri keng o'zbekning o'chmas iymoni,
Erkin, yosh avlodlar senga zo'r qanot!
Istiqlol mash'ali, tinchlik posboni,
Haqsevar, ona yurt, mangu bo'l obod!

G a ý t a l a m a:

Oltin bu vodiylar — jon O'zbekiston,
Ajdodlar mardona ruhi senga yor!
Ulug' xalq qudrati jo'sh urgan zamon,
Olamni mahliyo aylagan diyor!

AÝDYM-SAZ OTAGY

AÝDYM AÝTMAGYŇ KADALARY

1. Aýdym aýdýan wagtyňyzda göwräňizi dik tutup, erkin durmak gerek.

2. Aýdymy ýumşak, ýuwas ses bilen gygyrmazdan aýdyň. Sözlerini anyk, düşnükli edip aýdyň.

3. Aýdymdaky basym düşýän bogunlary sozubrak aýdyň.

4. Demiňizi tygşytlamak bilen, bendiň ahyryna çenli ýetirip ulanyň.

5. Köpçülik bolup aýdym aýdýan wagtyňyzda ýoldaşlaryňyz bilen deň aýdyň.

6. Aýdym aýdýan wagtyňyzda saz mugallymyňyzyň eliniň hereketlerine üns beriň, görkezmelerini anyk ýerine ýetiriň.

7. Aýdym aýdanyňyzda ilki goşgynyň mazmunyna düşüniň.

Айдём динлейярис

WATANYM JAN – WATANYM

Sözleri P. Möminiňki

Sazy D. Amanullaýewanyňky

Ortaça çaltlykda

Wa- ta- nym jan – Wa- ta- nym. Gö- züm a- çyp
gö- re- nim. A- zat- lyk- dan
gü- le- nim, Öz- be- gis- tan – gül- şe- nim!

Watanym jan – Watanym.

Gözüm açyp görenim.

Azatlykdan gülenim,

Özbekistan – gülşenim!

Lezzet alyp bagtyňdan,
Ulalaryn mähriňden
Watanym jan – Watanym,
Özbekistan – gülşenim!

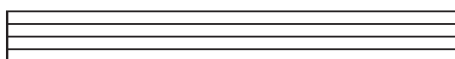

GAÝTALAMAK

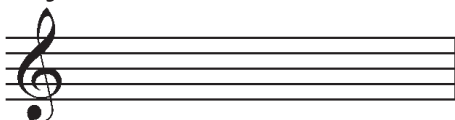
NOTA DÜŞEGI. NOTALARYŇ

ÝAZYLYŞY WE ATLARY

Sazyň sesleri nota bilen ýazylýar. Notalar ýazylýan 5 sany çyzyga NOTA DÜŞEGI diýilýär.

Nota düşeginiň başynda SKRIPKA AÇARY goýulýar

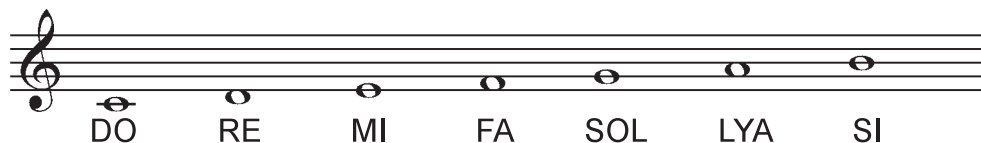

SKRIPKA AÇARYNA sol açary hem diýilýär. Ol nota düşeginiň ikinji çyzygyny gurşap alanlygy sebäpli şol çyzyga ýazylýan nota hem SOL NOTASY DIÝILÝÄR.

SOL NOTASY

Sazda ýedi sany nota bolup, olar nota düşeginiň baş sany çyzygynda ýerleşýär we aşakdaky ýaly atlandyrylýar.

GAÝTALAMAK NÄHILI SESLERI BILÝÄRSIÑIZ?

Şowhunly sesler

Sazly sesler

Nähili seslere şowhunly sesler diýilýär?
Nähili seslere sazly sesler diýilýär.

ÝEKELIKDE ÇALMAK

Bir saz guralynda ýerine ýetirilen saza
ÝEKELIKDE ÇALMAK diýilýär.

Ýekelikde çalnan sazy diňleýäris

KAŞGARÇA

Özbek halk sazy

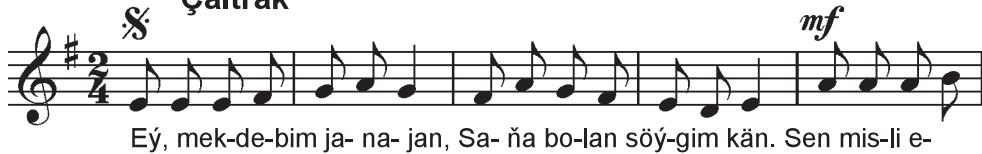
Aýdym aýdýarys

MEKDEBIM

Sözleri N. Baýramowyňky

Sazy F. Hanarowyňky

Çaltrak

Eý, mekdebim jana-jan,
Saña bolan söýgim kân.
Sen misli enem deýin,
Bakdyň maña mähriban.

Kitap berdiň goluma,
Aýdym berdiň dilime.
Ýene öňe gitmäge
Ýagty saçdyň yoluma

Şatlykly wagtym-da sen,
Şöhratym, bagtym-da
sen.

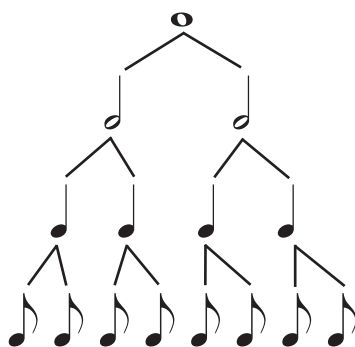
Adamzadyň geregi
Ylym daragtym-da sen.

Barýaryn öňe mekdep,
Ýol açdyň maña
mekdep.

Bütün geljegim üçin,
Minnerdar saña, mekdep!

NOTALARYŇ BÖLÜNIŞI

Notalar dürli uzynlykda bolýar. Olar uzyn-gysgalygy bilen bir-birinden tapawutlanýar.

Bitin nota
bitin alma deň.

Ýarym nota
ýarym alma deň.

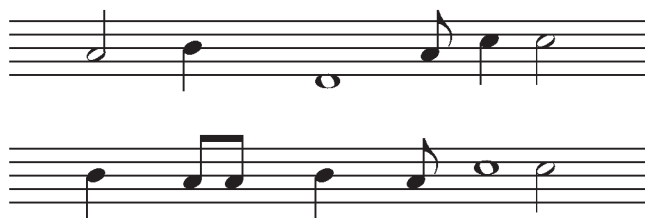

Çäryek nota
çäryek alma deň.

Sekizlik nota
Sekizden bir bölek
alma deň.

Notalaryň nähili uzynlykdadygyny özbaş-dak anyklaň.

BILELIKDE ÇALMAK

Iki saz guralynda bilelikde saz çalmaga
BILELIKDE ÇALMAK diýilýär.

Saz diňleýäris

SENEM UFORISI

Özbek halk sazy

Şadyýan

Aýdym aýdýarys

ŞADYÝAN AÝDYM

Sözleri O. Annaýewiňki

Sazy Ç. Nurymowyňky

Şadyýan

Ba- gym ba- ra, ba- gym bar, Ba- gym-da e- na- rym bar.

Zor-dur zäh - me- tiň güý-ji. E- na- rym bal- dan süý-ji.

Ba- gym ba - ra, ba- gym bar, Ba- gym-da e- na- rym bar.

Ba- gym ba - ra, ba- gym bar, Ba- gym-da e- na- rym bar.

Bagym bara, bagym bar,
 Bagymda enarym bar.
 Zordur zähmetiň güýji.
 Enarym baldan süýji.

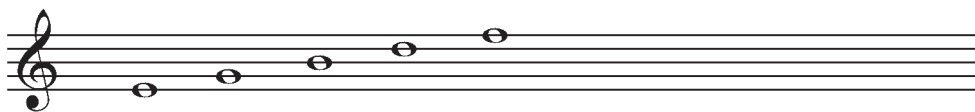
Bagym bara, bagym bar,
 Bagymda enarym bar.

NOTA DÜŞEGINDE ÝERLEŞÝÄN NOTALAR

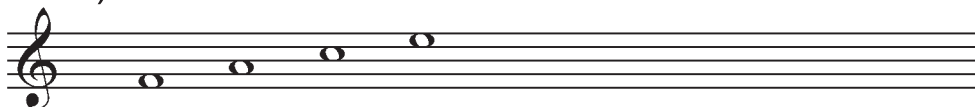
Notalar dürli usulda ýazylýar:

- a) çyzyklaryň üstünde ýerleşýän notalar;
- b) çyzyklaryň arasynda ýerleşýän notalar;
- ç) çyzyklaryň aşagynda we üstünde ýerleşýän notalar;
- d) goşmaça çyzyklaryň üstünde ýerleşýän notalar.

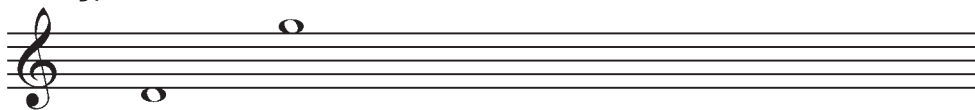
a)

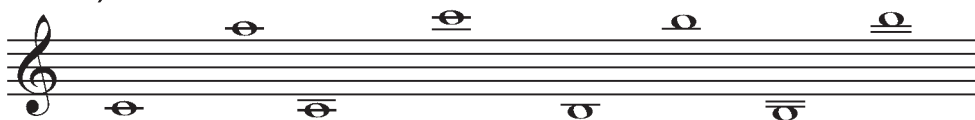
b)

ç)

d)

BIZ SAZY SÖÝÝÄRIS

Aýdym diňleýäris

ATA-ENELERE

(Özbek dilinde)

Sözleri E. Rahimowyňky

Sazy G. Kadyrowyňky

Çaltrak

O- nam de - sam ko' - zim - ga bog' - bon ke - lar,
Do - im ta - yanch o' - zim - ga, Yul - duz o' p - gan
1. bog' ke - lar, lar. 2. O - nam bosh - da os - mo -
tog' ke - lar, lar.
nim, of - tob un - ga du - go - na. Otam bosh - da
pos - bo - nim, Of - tob un - ga ham - xo - na,
ham - xo - na.

Onam desam ko'zimga

Bog'bon kelar, bog' kelar.

Doim tayanch o'zimga,

Yulduz o'pgan tog' kelar.

Toshqinligin soy deyman,

Arzir daryo yon bersa.

Chiroyini oy deyman,

Arzir dunyo tan bersa!

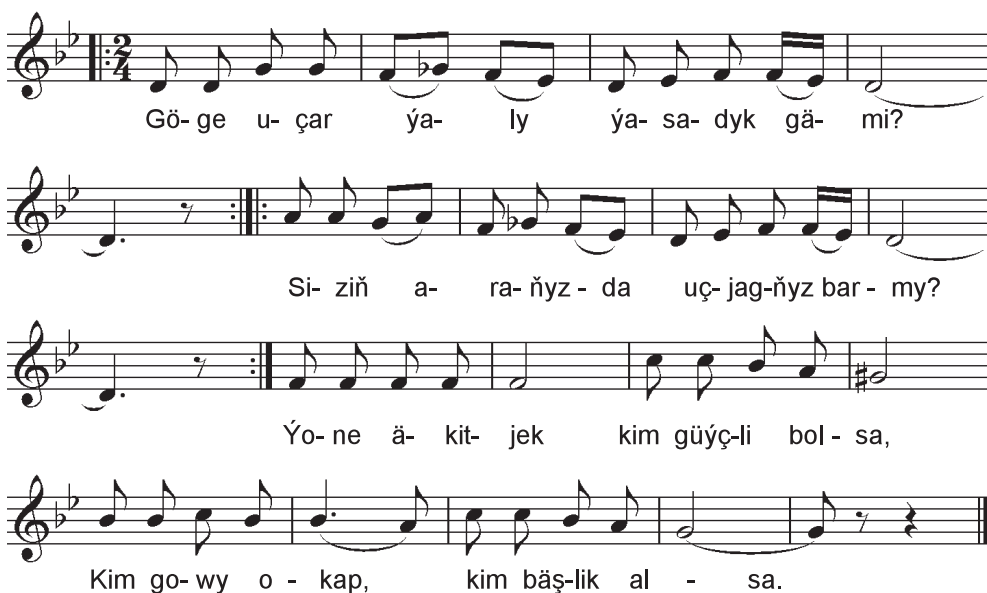
Aýdym aýdýarys

KIM BÄŞLIK ALSA

Sözleri H.Nurmyradowyňky

Sazy A.Kulyýewiňki

Ortaça çaltlykda

Gö- ge u- çar ýa- ly ýa- sa- dyk gä- mi?

Si- ziñ a- ra- ñyz - da uç- jag-ñyz bar - my?

Ýo- ne ä- kit- jek kim güýç- li bol - sa,

Kim go- wy o - kap, kim baş- lik al - sa.

1. Göge uçar ýaly ýasadyk gämi?
Siziñ araңызda uçjagңыз barmy?

G a ý t a l a m a:

Ýone äkitjek kim güýçli bolsa,
Kim gowy okap, kim başlik alsa.

2. Ilki bilen Ýerden uçmaly Aýa
Barmy araңызda gitjek şol taýa?

G a ý t a l a m a:

BULAR KIMLER?

SORAGLAR WE ÝUMUŞLAR

1. Özbekistan Respublikasynyň Döwlet senasynyň sazyny kim ýazypdyr?
2. Döwlet senasyny nähili ýagdaýda ýerine ýetirmeli?
3. Aýdym aýdanda nähili kadalara boýun egmeli?
4. Nähili sesleri bilýärsiňiz?
5. «Watanjanym – Watanim» aýdymynyň mazmunynda näme beýan edilen?
6. Ýekelikde çalmak diýip nämä aýdylýar?
7. Bilelikde çalmak diýip nämä aýdylýar?
8. Notalaryň atlaryny aýdyň.
9. Notalaryň uzynlygyny we bölünişini aýdyp beriň.
10. Size nähili aýdymlar we sazlar köpräk ýarady?

SAZANDALAR ANSAMBLI

Iki ýa-da ondan köpräk sazandalaryň bilelikde saz çalmagyna ANSAMBL diýilýär.

FERGANAÇA

Özbek halk sazy

Ortaça çaltlykda

Aýdym aýdýarys

KITABYM ELIMDE

(Özbek dilinde)

Sözleri P. Möminiñki

Sazy N. Narhojaýewiñki

Ortaça çaltlykda

Ki-to- bim qo'-lim - da, qa-rang- lar, qa - rang - lar.

O'- qi- sam so'-z - la - ri ti - lim- da ja - rang - lar,

ja- rang- lar.

Gaýtalama:

Ki- to- bim qo'-lim- da, Ma'- no- si ko'ng- lim - da.

A - - - a - - -

A - - a - -

Kitobim ajoyib,
Juda ko'p she'ri bor.
Eng yaxshi odoblar
Yozilgan yeri bor —
She'ri bor.

Kitobim qo'limda,
Ma'nosi ko'nglimda.

G a ý t a l a m a:

NOTALARYŇ UZYNLYGYNÝ SANAWYNY ÖWRENÝÄRIS

● Bütün nota 1-i, 2-i, 3-i, 4-i diýlip sanalýar.

♪ Ýarym nota 1-i, 2-i, diýlip sanalýar

♩ Çarýek nota 1-i diýlip sanalýar.

♪♪ Ýarymçetber 2 nota 1-i diýlip sanalýar.

NOTALARYŇ UZYNLYGYNÝ ANYKLALYŇ WE SANALYŇ

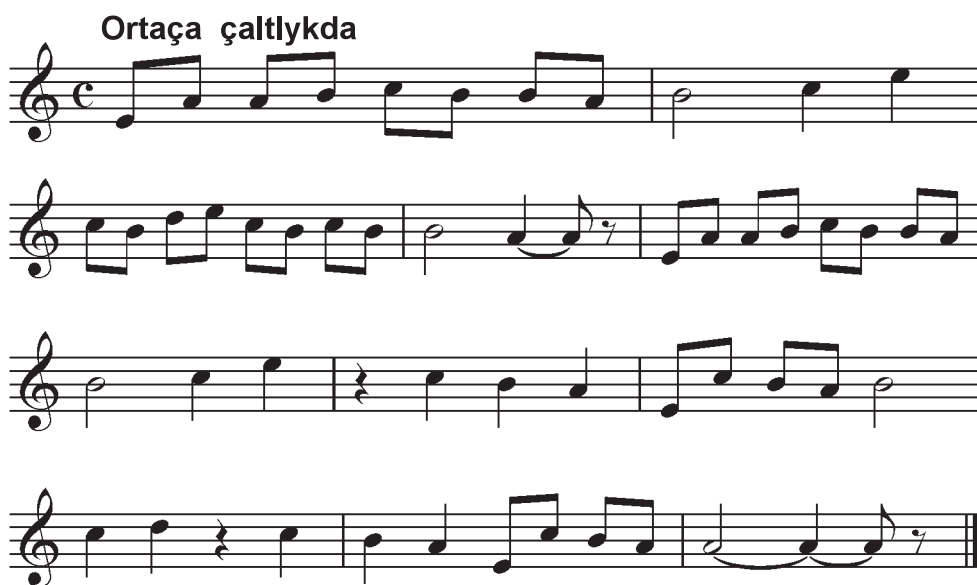

SAZ GURALLARYNYŇ ANSAMBLY

Saz diňleýäris

GÖZLERİŇ

D. Öwezow

ÝAZ ÝAGŞY

W.Ahmedow

BOLASYŇ GELER

Türkmen halk aýdymy

Çalt

LÄLEJAN

D. Öwezow

Ortaça

SAZ GURALLARYNYŇ TAPAWUDYNY AÝDYŇ

ÇAĞALAR ANSAMBLY

Aýdym aýdýarys

TÄZE ÝYL AÝDYMЫ

Sözleri A.Rahmatyňky

Sazy

I.Akbarowyňky

Oýnamaly çağymyz
Oýnalyň-a oýnalyň.
Ýolkamyzyň daşynda
El çarpyşyp oýnalyň.

Baksaň gözün gamaşýar
Jäjekleri nur saçýar.
Depesinde ýyldyzy
Görküne has görk goşýar.

Aýdym aýdýarys

ARÇA BAÝRAMY

(Özbek dilinde)

Sözleri A.Rahmatyňky

Sazy Ik. Akbarowyňky

Çalt

Sha- mol op-poq qor-lar-ni Qu- vib- qu-vib xo'p yel-di.

p Biz- ga u- zoq o'r- mon-dan Ar- cha meh-mon- ga kel-di.

Biz- ga u-zoq o'r- mon- dan Ar - cha meh-mon- ga kel-di.

Shamol oppoq qorlarni
Quvib-quvib xo'p yeldi.
Bizga uzoq o'rmondan
Archa mehmonga keldi.

Qorbobomiz ko'p yaxshi,
Bizga sovg'a keltirar.
Chiroqlarning nurida
O'yinchoqlar yaltirar.

NOTA BILEN AÝDÝARYS

Ýañ

Notalary çapak bilen
sanamagy öwrenýäris.

“Ýamgyr ýagalak” aýdymyny ilki sözleri
bilen, soňra notanyň atlary bilen aýdýarys.

Çalt

SORAGLAR

1. Ýeke aýdymçy diýip nämä aýdylýar?
2. Sazandalar ansambly nähili bolýar?
3. Iki sekizlik nota näçe çäryek nota deň?
4. «Kitabym elimde» aýdymynyň sazyny kim ýazypdyr?
5. Ikinji çäryekde öwrenen haýsy aýdymlar size köpräk ýarady?

Heñ islendik sazyň esasydyr. Heñ dürli beýiklikdäkli we uzynlykdaky sazly sesleriň ýyggyndysyndan emele gelýär. Ýaň heñiň esasy alamatydyr. Heñler haýsy-da bolsa bir saz guralynyň sazynda ýa-da sesinde ýerine ýetirilýär.

«Mähellede duw-duw gep» kinofilminden saz diňläň.

Aýdym aýdýarys

MEKDEP

Sözleri G. Bāshiyewiñki

Sazy N. Muhadowyñky

Şadyan

Gun-duz ýa-ly mek-de-bim Ak gu-jag - ny a-çyp dur

Aç-ýas ki- tap ga- ty- ny, Müñ-läp sy- ry a- çyp dur.

Ýa- şa, ýol - daş mu- gal- lym. Ma- ny- sy- ny rit.

sa- çyp dur Ma- ny- sy- ny sa- çyp dur

Gunduz ýaly mekdebim.
Ak gujagny açyp dur.
Açýas kitap gatyny,
Müñläp syry açyp dur.

G a ý t a l a m a:
Ýaşa, ýoldaş mugallym.
Manysyny saçyp dur.

Yhlasa baý bolýarys.
Ylymdan paý alýarys.
Zeminde läle bolsak.
Asmanda aý bolýarys.

G a ý t a l a m a:
Ýaşa, ýoldaş mugallym.
Manysyny saçyp dur.

Siz bilýän goşgulardaky ýaly sazda-da güýçli, ýagny basymly sesler bolýar. Nota düşegine ýazylan ynha şu basymly sesleriň öňüne dik çyzyklar çyzylýar, oňa TAKT ÇYZYGY diýilýär.

Iki basymly sesiň aralygyndaky heňň bölegine TAKT diýilýär.

TAKTlar iki çärýege deň bolan dürli uzynlykdaky notalardan düzülmegi mümkin. Şeýle taktlar bir-iki diýlip sanalýar.

Takt ölçegini görkezýän sifrler bolsa açardan soň ýazylýar:

HEÑDE NÄMELER AÑLADYLÝAR

Saz diñleýäris

AÝNA kinofilmden heň

H.Halmämmedow

Çalt

mf

mf (mp)

f

mf

poco rit. *p*

Diñleýäris

HOREZM LEZGISI

Horezm halk sazy

Şadyýan

USUL BERIP NOTALARY SANAMAGY ÖWRENÝÄRIS

Ýazylan maşklara ilki «bak-bum» sözi bogunlaryny sesli aýdyp, soňra stoluň gyrasyna barmaklar bilen usul berip goşulyşýarys:

*Şermat Ýarmatow döredijiligi
(1939)*

Özbekistan halk artisti, çagalaryň söýgüli kompozitory Şermat Ýarmatow köp ýyllardan bäri ýaş aýdym söýüjilere sungatyň syrlaryny öwredip gelýär. Halypanyň özi guran we ýolbaşçylyk edýän «Bul-bulça» atly çagalar hory diňe bir respublikamyzda däl, eýsem ençeme daşary ýurtlarda hem özbek çagalar aýdym-saz sungatyny wagyz edýär.

Şermat Ýarmatow «Aýmomajan ram boldy», «Tigirim», «Sagdyn nesil aýdymy» ýaly onlarça çagalar aýdymlaryny döretti.

Saz diñläň

SAGDYN NESIL AÝDYMЫ

(Özbek dilinde)

Sözleri S. Barnoýewiňki

Sazy Ş. Ýarmatowyňky

Ortaça çaltlykda

Qu- yosh bo'l -sin, oy bo'l- sin, O'z- be- kis- ton
boy bo'l- sin. Men- ga at- las, u- kam- ga
gi- jing- la- gan toy bo'l- sin. Men- ga at- las,
u- kam- ga gi- jing- la- gan toy bo'l- sin.
Da- dam yuz- ga kir- sin- lar, a- yam yuz- ga
kir- sin- lar, hey. Biz- lar yuz- ga kir- gan- da
yo- ni- miz -da yur- sin- lar. Biz- lar yuz- ga
kir- gan- da yo- ni- miz- da yur- sin - lar.

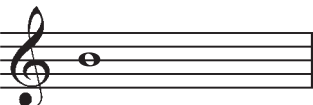
O'saversin bo'yimiz,
Tenglik – orzu-o'yimiz.
Bu dunyoda bor
bo'lsin
O'zbekiston – uyimiz.

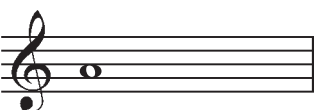
N a q a r o t:
Dadam yuzga kirsinar,
Ayam yuzga kirsinar,
Bizlar yuzga kirkanda
Yonimizda yursinar.

REBUS

Size tanyş bolan aýdym esasynda düzülen aşakdaky rebusy okaň:

DO, RE, MI, FA, SOL, LYA, SI,

MAKTAB PIANINO

K VISHI OQ - QORA,

HAVA NG KELAR QARA.

Goşguda ýetişmeýän bogunlaryň notasyny tapyň.

VATANI Z ONA Z,

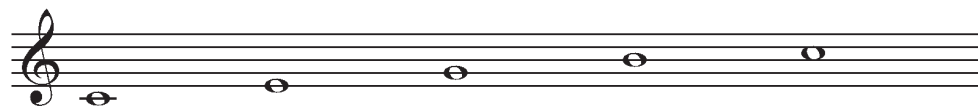
JONDAN AZIZ KO'RA Z.

GO'ZAL ONA-VATANNING

CHIN RZANDI BO'LA Z.

Tapyň:

Seshatarda haýsy notalar düşürlip galdyrylypdyr?

GAÝTALAMA BELGISI BARADA DÜŞÜNJE

Saz diňleýäris

GÜLBAHAR

Özbek halk sazy

Ortaça çaltlykda

Aýdym aýdýarys

EJEJAN AÝDYM

Sözleri *K.Taňrygulyýewiňki*

Sazy *W.Ahmedowýňky*

Çalt

Kör- pe- leň ba- gy Be- zel- ýär ö- rän

Kör- pe- leň ba- ry Be - gen- ýär ö- rän

Se- ki- zin- ji Mart Bar e- ne- ler şat Ýa- şa, mäh-ri-

ban, Ýa- şa, e- je jan. Ýa- şa, mäh-ri-

ban, Ýa- şa, e- je jan.

1. Körpeleň bagy
Bezelyär örän
Körpeleň bary
Begenýär örän

G a ý t a l a m a :

Sekizinji Mart
Bar eneler şat
Ýaşa, mähriban,
Ýaşa, eje jan.

Aýdym ýa-da saz eseriniň islendik bir bölegini iki gezek gaýtalap çalmak zerur bolsa gaýtalama (repriza) belgisinden peýdalanylýar.

Aşakdaky aýdymy öwrenmek arkaly gaýtalama belgisini gowy öwrenip alarsyňyz.

UKLAP TURDUM

Sözleri I. Muslimowyňky

Sazy F. Nazarowyňky

Şadyýan

Eje janym, Örän täsin,
Bu gün gowy Örän şirin
Uklap turdum. Düyşler gördüm.

G a ý t a l a m a :

Size, size essalam!

Hemmäñize essalam!

TONIKA BARADA DÜŞÜNJE

Saz diñleýäris

ALMAÇA ENAR

Özbek halk sazy

Şadyýan

Aýdym aýdýarys

NOWRUZYM – ŞAT SAZYM

(Özbek dilinde)

Sözleri *H. Rahmatyňky*

Sazy *N. Narhojaýewiňki*

Ortaça çaltlykda

1. Nav-ro'z kel- di, nav-ro'z kel- di ku- lib - ku- lib,
Bo-g'u dalam, bog'u dalam gul-ga to'-lib, Qush-lar say- rar
juft- juft bo'- lib. Nav- ro'- zim -o'z so'- zim,
shod o-vo- zim, shod o- vo- zim, sho'x so- zim.

Navro'z keldi kulib-kulib,
Bog'-u dalam gulga to'lib,
Qushlar sayrar juft-juft bo'lib.

G a ý t a l a m a:

Navro'zim, o'z so'zim,
Shod ovozim, sho'x sozim.

Navro'zimni sevar jahon,
Ona diyor hur guliston,
Kundan kunga zavqli davron.

G a ý t a l a m a:

TONIKA – heñiñ daýanç we iň durnukly sesidir.

Her bir aýdymda TONIKA sesi bar.

Aýdym TONIKA sesi bilen tamamlanýar.

Maşklary üns bilen diňläň we TONIKA seslerini tapyň.

«Do» – bu maşkyň TONIKA sesi.

Bu maşky notanyň atlaryny aýdyp mugallym aýdyp berýär.

Ahyrky TONIKA sesini bolsa okuwçular aýdyp tamamlaýarlar.

Özüňiz öwrenen «Mekdebim», «Kakku», «Oýnaly» aýdymlarynyň TONIKA sesini tapyň we notanyň adyny aýdyň.

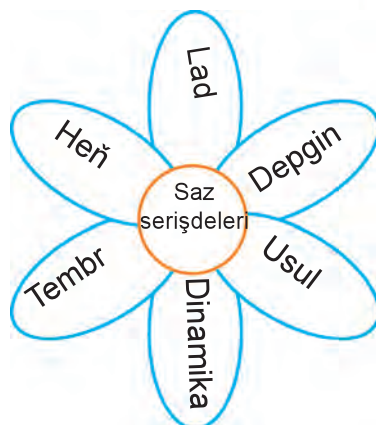
SORAGLAR WE ÝUMUŞLAR

1. Heň nähili emele gelýär?
2. Repriza näme?
3. Kompozitor Şermat Ýarmatowyň nähili aýdymlaryny bilýärsiňiz?
4. Bu çäryekde ýene nähili täze saz gurallary bilen tanyşdyňyz?
5. Tonika heňiň nähili sesi hasaplanýar?
6. Size köpräk aýdym aýtmak ýakdymy ýa-da saz diňlemekmi?
7. Üçünji çäryekde size ýakan aýdymlary we sazlary aýdyň.

SAZYŇ AŇLATMA SERIŞDELERI

«Janan» sazyny şatlykly depginde diňläň.

M. Mirzaýewiň sazy

Indi şu sazy agyr depginde diňläň.

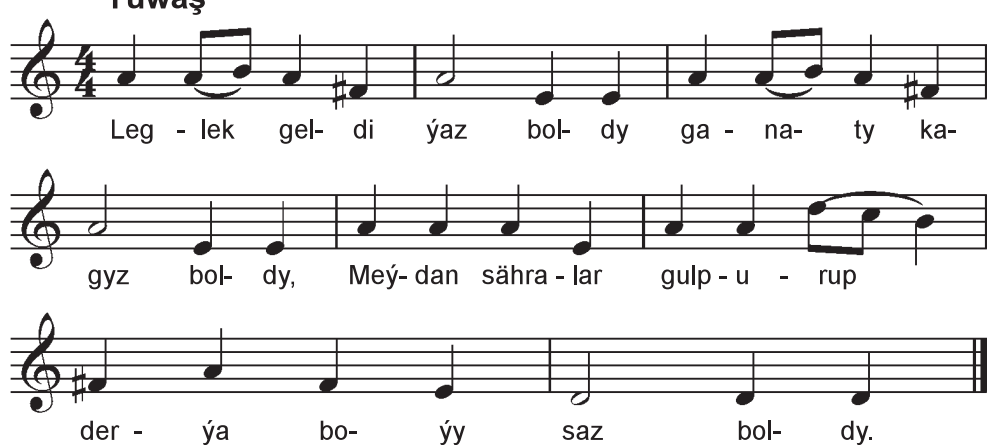

Aýdym diňleýäris

LEGLEK GELDI

Özbek halk sazy

Ýuwaş

Leg - lek gel- di ýaz bol- dy ga - na- ty ka-
 gyz bol- dy, Meý- dan sähra - lar guld - u - rup
 der - ýa bo- ýy saz bol- dy.

Aýdym aýdýarys

BILBILE

Sözleri *Uýgunyňky*

Sazy *G. Kadyrowyňky*

Ortaça çaltlykda *mp*

Jan bil- bi- lim, bil- bi- lim,

bag- da a- çy- lan gü- lüm. Sa- ña gu - jak ge - re - rin,

gül- le- rim- den be- re- rin. Be- re- rin.

Jan bilbilim, bilbilim,
 Bagda açylan gülüm.
 Saña gujak gererin,
 Güllerimden bererin.

Sen hem maña dost bolup,
 Meñ ýanyma gelip dur.
 Men öý işim edýänçäm,
 Aýdymyň aýdyp dur.

DIŃLÄŃ, SYŃLAŃ, TAPYŃ

Mugallym şu iki mysaldan haýsy birini çaldy?

Mugallym şu iki mysaldan haýsy birini aýtdy?

Lýa Lýa Lýa Lýa Lýa Lýa Lýa Lýa

Lýa Lýa Lýa Lýa Lýa Lýa Lýa Lýa

Şu mysaldan iň belent we iň pes sesi tapyň.

Şu mysaldaky heňiň ahyrky ýetişmeýän sesini tapyň.

*Nadim Narhojaýew
(1947)*

Çagalaryň söýgüli kompozitory Nadim Narhojaýew özüniň dürli aýdymalary bilen respublikamyzyň saz älemine girip geldi.

Kompozitoryň “Çemendäki güller biz”, “Gowy oglan”, “Güller meniň gülenim”, “Özbegimden aýlanaýyn” ýaly aýdymalaryny çagalar söýüp ýerine ýetirýärler.

Diñleýäris

BATBÖREGIM

N. Narhojaýewiň sazy

Aýdym aýdýarys

ALAHEKEK

(Özbek dilinde)

Sözleri N. Orifjanowyňky

Sazy N. Narhojaýewiňki

Şadyýan

mf

O- la qa- not hak- ka- lar, shox- dan shox- ga

qo'- na- siz, chi - g'ir- chig' - lab ni - ma(ni)- dir

iz - lab top-gan bo'- la - siz. Te- rak- lar - ning u - chi-dan

siz- ga bo - qar po- la- pon. Qa - mish- zor- lar

i - chi - dan un - ga qa - rab qo - la- man.

Shoshqaloqlab

tumshug'in

Siz tomonga tutadi.

Hali yosh, yo'l-yo'rig'in

Topmay najot kutadi.

Uni boqish farzingiz,

Yurmang muncha

hakkalab.

Boshqalardan farqingiz

Yengiltaksiz, hakkalab.

Ola qanot

hakkalar,

Shoxdan shoxga

qo'nasiz.

Chig'irchig'lab

nima(ni)dir

Izlab topgan

bo'lasiz.

Adatda aýdymlar hem sazlar hem iki dürli ýañlanýar. Biri şadyýan, şatlykly ýañlansa, başgasy tukat we gaýgyly eşidilýär.

Şadyýan ýañlanýan sazlar MAŽOR gurluşynda bolýar.

Tukat ýañlanýan sazlar bolsa MINOR gurluşynda bolýar.

Mažor gurluşyndaky saz parçasyny diňläň:

Indi şu gurluşdaky üç sesliligi aýdyň:

Minor gurluşyndaky saz bölegini diňläň:

Indi şu gurluşdaky üç sesliligi aýdyň:

Dilaram Amanullaýewa
(1959)

Kompozitor Dilaram Amanullaýewa köptaraply döredijiliginiň köp bölegini çagalara bagyşlapdyr. Onuň “Harplyk goşgulary”, “Tapmaça goşgular” diýip atlandyrylan goşgular toplумы hem-de “Ädijegim”, “Humaý guşum”, “Eziz bossan Özbegistan”, “Özbek ilim – bek ilim”, “Dilaramyň aýdymy” ýaly birnäçe dürli aýdymlyry okuwçy-ýaşlaryň arasynda meşhur boldy.

Diñleýäris we aýdym aýdýarys

HANDALAK

Sözleri *P. Mömiñki*

Sazy *D. Amanullaýewaňky*

Çalt

Han-da-lak, han-da-lak. Pish-gan e-di,

tar-qal-di, tar-qal-di har yon hi-di.

Eg-ni-da be-qa-sam to'n ti-ki-lib-di

ju-da jo'n. Eg-ni-da be-qa-sam to'n ti-ki-lib-di

ju-da jo'n. Lya-lya-lya, lya-lya-lya.

lya-lya-lya-lya-lya-lya-lya-lya-lya lya-lya-lya. lya.

G a ý t a l a m a :

Handalak, handalak,
Pishgan edi,
Tarqaldi, tarqaldi
Har yon hidi.

Har bittamiz

Pushtadan
Olib chiqdik
Uchtadan.

Egnida

Beqasam to'n,
Tikilibdi
Juda jo'n.

G a ý t a l a m a :

Bittadan
So'yib yedik.
Rosayam
To'yib yedik.

SAZ GURALLARY BILEN TANYŞYŇ

Owgan rubaby

Gyjak

Goşanaý

Tanbur

Awaz Mansurow
(1957)

Awaz Mansurow okuwçy ýaşlaryň söýgüli kompozitorlaryndan biridir. Onuň aýdymlary özüniň dürli mazmuny bilen äheñiniň özüne çekijiligi we ýakymlylygy bilen ýaş aýdymçylaryň kalbyndan orun aldy.

Kompozitoryň “Buzgaýmak”, “Balarylar”, “Kitap meniň dostumdyr” ýaly aýdymlary şulardandyr.

Aýdym diňleýäris

BUZGAÝMAK

(Özbek dilinde)

Sözleri *H. Kaýumowyňky*

Sazy *A. Mansurowyňky*

Howlukman

Muzday muzdek muzqay-moq, Sut-day op-poq
soz qay-moq. Muzday muzdek muzqaymoq, Sut-day op-poq
soz qay-moq. As-ta-gi-na a-vay-lab, a-vay-lab,
Chaynamasdan atay-lab, a-tay-lab, sol-ganimda og'zimga
E-rib ketar bir zum-da. E-rib ketar bir zum da.
2 **f** **p**
Soz qay-mo-g'im muz-qay-moq.

Muzqaymog'im hozir ham
Eridi-yu, yo'qoldi.
Lekin totli mazasi
Mening og'zimda qoldi.
Muzday muzdek
muzqaymoq,
Sutday oppoq soz qaymoq.

Saz diňläň

ÇAGALAR AÝDYMY

Türkmen halk aýdymy

Marciale

DIRIŽYORLYGY ÖWRENÝÄRIS

Aýdym-saz derlerinde köpçülik (hor) bolup aýdym aýdanyňyzda mugallymyňyz el hereketleri bilen dirižýorlyk edýär. Dirižýor hory el hereketleri bilen dolandyryar.

Siz hem dirižýorlyk hereketlerini öwreniň.

Aýdym dürli ölçegde (sanawda) bolşuna garap dirižýoryň el hereketleri-de dürlüçe bolýar. Meselem, «bir-iki», diýip sanalýan iki çäryekli ölçegdäki aýdyma dirižýor ellerini aşak we ýokary hereketlendirýär.

Şeýle el hereketlerini özüňiz ýerine ýetiriň. «Bir» diýende sag el ýokardan aşak düşürilýär:

«Iki» diýende el aşakdan ýokary galdyrylýar:

Diýmek, «bir-iki» diýende şeýle dirižýorlyk edilýär:

Indi iki çäryekli ölçegdäki aýdymalary özüňiz şeýle dirižýorlyk etmegi öwreniň.

NOTA GARAP AÝDYŇ

Söz bogunlarynyň her bir notada delmegi mümkin.

Iki nota bir söz bognunda gelmegi mümkin. Şeýle ýagdaýda notalar ýaý – liga — belgisi bilen baglanýar we demi kesmezden ýerine ýetirilýär.

Bir söz bognunyň iki we ondan artyk notalarda gelmegi-de mümkin.

Bu maşklar ýerine ýetirilende, birinji we ikinji mysalda, notalardaky söz bogunlarynyň bölek-bölek, rõwşen çykýandygyna üns beriň. Üçünji we dördünji mysallar ýerine ýetirilinde, sesleri bir-birine baglap aýdyň.

SORAGLAR

1. Kompozitor A Mansurowyň «Buzgaýmak» aýdymynda näme görkezilipdir?

2. Mažory we minory bir-birinden nämesi bilen tapawutlandyrmak mümkin?

3. Iki çäryege nähili dirižýorlyk edilýär?

4. Sazdaky nähili aňlatma serişdelerini bilýärsiňiz?

5. «Eje» aýdymynyň mazmunyny aýdyp beriň?

6. Nähili türkmen halk aýdymlaryny bilýärsiňiz?

7. Şu çäryekde haýsy kompozitorlar bilen tanyşdyňyz?

8. Şu çäryekde öwrenen we diňlenen nähili eserler size köpräk ýarady?

Saz diňläň

BIBIJAN

Türkmen halk aýdymy

Heňe laýyk hereketler tapyp, oňa goşulyşyň.

Aýdym aýdýarys

GÜL BILEN KEBELEK

Sözleri *N.Baýramowyňky*

Sazy *D.Nuryýewiňki*

Ortaça çaltlykda

Gül bi- len ak ke- be- lek, I- ki- si hem o- wa- dan.

I- ki- si hem dem al- ýar Ýaý- lam- da päk ho- wa- dan.

A ... A ... I- ki- si hem

dem al- ýar Ýaý- lam- da päk ho- wa- dan.

ýaý- na- ýar, heý.

Gül bilen ak kebelek,
Ikisi hem owadan.
Ikisi hem dem alýar
Ýaýlamda päk howadan.

A ... Ikisi hem dem alýar
Ýaýlamda päk howadan.

Gül bilen ak kebelek,
Säher çagy birleşýär.
Ikisem gujäklaşyp,
Mylaýymja görleşýär.

A ... Ikisem gujäklaşyp,
Mylaýymja görleşýär.

AÝDYŇ, DIŇLÄN, ÝADA SALYŇ, TAPYŇ

I. Aşakdaky heňlerden özüňize tanyş bolan aýdymlary tapyň we olary nota bilen ýerine ýetiriň.

**Aýdan aýdymlaryňyzy we diňlän
sazlaryňyzy elmydama ýatda saklaň.**

Saz diñlāñ

BAHAR

W.Ahmedow

Çalt

Saz diñlän

SUW GELÝÄR

W.Ahmedow

Ortaça

MAZMUNY

Özbekistan Respublikasynyň Döwlet senasy. Sözleri A. Aripowyňky, Sazy M. Burhanowyňky.....	3
Aýdym aýtmagyň kadalary.....	5
Watanyň jan – watanyň. Sözleri P. Möminiňki, Sazy D. Amanullaýewnyňky.....	6
Gaytalamak.....	7
Usmaniýa. Özbek halk sazy.....	8
Nähili sesleri bilýärsiňiz?.....	9
Ýekelikde çalmak.....	10
Mekdebim. Sözleri N. Baýramowyňky, Sazy F. Hanarowyňky.....	11
Notalaryň bölünişi.....	12
Bilelikde çalmak.....	13
Şadyýan aýdym. Sözleri O. Annaýewiňki, Sazy Ç. Nurymowyňky.....	15
Nota düşeginde ýerleşýän notalar.....	16
Ata-enelere. Sözleri E. Rahimowyňky, Sazy G. Kadyrowyňky.....	17
Kim başlik alsa. Sözleri N. Nurmyradowyňky, Sazy A. Kulyýewiňki.....	18
Soraglar we ýumuşlar.....	20
Ferganaça. Özbek halk sazy.....	21
Kitabym elimde. Sözleri P. Möminiňki, Sazy A. Narhojaýewiňki.....	22
Notalaryň uzynlygynyň sanawyny öwrenýäris.....	23
Gözleriň. D. Öwezowyň sazy.....	24
Bolasyň geler. Türkmen halk aýdymy.....	25
Saz gurallarynyň tapawudyny aýdyň.....	26
Täze ýyl aýdymy. Sözleri A. Rahmatyňky, Sazy I. Akbarowyňky.....	27
Arça baýramy. Sözleri A. Rahmatyňky, Sazy I. Akbarowyňky.....	28
Nota bilen aýdýarys.....	29
Soraglar.....	30
Heň barada düşünje.....	31
Mekdep. Sözleri G. Başıýewiňki, Sazy N. Muhadowyňky.....	32
Takt çyzygy.....	33
Aýna (kinofilmden heň). N. Halmamedowyň sazy.....	34
Horezm lezgisi. Horezm halk sazy.....	35
Usul berip notalary sanamagy öwrenýäris.....	36
Şermat Ýarmatow döredijiligi.....	37
Sagdyn nesil aýdymy. Sözleri S. Barnoýewiňki,	

Sazy Ş. Ýarmatowyňky.....	38
Rebus.....	39
Gülbahar. Özbek halk sazy.....	40
Ejejan aýdymy. Sözleri K.Taňrygulyýewiňki, Sazy W. Ahmedowyňky.....	41
Gaytalama belgisi.....	42
Almaça enar. Özbek halk sazy.....	43
Nowruzym – şat sazym. Sözleri A. Rahmatyňky, Sazy N. Narhojaýewiňki.....	44
Tonika.....	45
Soraglar we ýumuşlar.....	46
Sazyň aňlatma serişdeleri.....	47
Leglek geldi. Özbek halk sazy.....	48
Bilbile. Sözleri Uýgunyňky, Sazy G. Kadyrowyňky.....	49
Diňläň, synläň, tapyň.....	50
Nadim Narhojaýew.....	51
Batböregim. N. Narhojaýewiň sazy.....	52
Alahekek. Sözleri N. Orifjanowyňky, Sazy N. Narhojaýewiňki.....	53
Mažor we minor.....	54
Dilaram Amanullaýewa.....	55
Handalak. Sözleri P. Möminiňki, Sazy D. Amanullaýewanyňky.....	53
Saz gurallary bilen tanyşyň.....	57
Awaz Mansurow.....	58
Buzgaýmak. Sözleri H. Kaýumowyňky, Sazy A. Mansurowyňky.....	59
Çagalar aýdymy. Türkmen halk sazy.....	60
Dirižyorlygy öwrenýäris.....	61
Nota garap aýdyň.....	62
Soraglar.....	63
Bibijan. Türkmen halk aýdymy.....	64
Gül bilen kebelek. Sözleri N.Baýramowyňky, Sazy D. Nuryýewiňki.....	65
Aýdyň, diňläň, ýada salyň, tapyň.....	66
Bahar. W. Ahmedowyň sazy.....	67
Suw gelýär. W. Ahmedowyň sazy.....	68

HAMIDULLA NURMATOV, NADIM NORXO‘JAYEV

MUSIQA
(Turkman tilida)

2-sinf uchun darslik

Qayta ishlangan 12-nashri

Terjime eden K. Hallyýew
Redaktor J.Metýakubow
Çeper redaktor Ş.Mirfaýazow
Tehredakdor X.Hasanowa
Kompýuterde sahaplayjy U.Walijonowa

Neşirýat lisenziýasy AI.№ 290. 04.11.2016.
Çap etmäge rugsat edildi. 17.05.2018
Möçberi 70×100¹/₁₆. Kegli 16. Arial CE garniturasy.
Ofset çap ediliş usuly. Ofset kagyzy.
Şertli çap listi 5,85. Neşir listi 6.
969 nusgada çap edildi.Buýurma № 318.

Özbekistanyň Metbugat we habar agentliginiň
Gafur Gulam adyndaky neşirýat-çaphana döredijilik öýi
100128. Daşkent. Labzak köçesi, 86.

Ulanmaga berlen dersligiñ ýagdaýyny görkezýän jedwel

	Okuwçynyň ady, familiýasy	Okuw ýyly	Dersligiñ alnandaky ýagdaýy	Synp ýolbaşçysynyň goly	Dersligiñ tabşyrylandaky ýagdaýy	Synp ýolbaşçysynyň goly
1.						
2.						
3.						
4.						
5.						
6.						

Derslik ulanmaga berlip, okuw ýylynyň ahyrynda gaýta-ryp alnanda ýokarky jedwel synp ýolbaşçysy tarapyndan aşakdaky bahalamak tertibine esaslanyp doldurylýar:

Täze	Okuw kitabyňyň ilkinji gezek peýdalanmaga berlendäki ýagdaýy
Ýagşy	Jilti gowy, okuw kitabyňyň esasy böleginden bölünmedik. Ähli sahypalary bar, ýyrtylmadyk, sahypalarynda ýazgylar we çyzgylar ýok.
Kanagatlanarly	Jilti ýenjilen, kä ýerleri çyzylan, gyalary gädilen, okuw kitabyňyň esasy böleginden bölek ýerleri bar, peýdalanyjy tarapyndan kanagatlanarly derejede abatlanypdyr. Goparlan sahypalary ýelimlenen, käbir sahypalary çyzylan.
Kanagatlanarsyz	Jilti çyzylan, ýyrtyk, esasy böleginden aýrylan, ýyrtylan ýeri düşüp galan, kanagatlanarsyz derejede abatlanan. Sahypalary ýyrtylan, listleri ýetişmeýär, çyzyp taşlanan. Okuw kitabyňy gaýtadan dikeldip bolmaýar.